

Kovács Ferenc

A „NE ÖLJ” PARANCSOLATRÓL

Kovács Ferenc nyugdíjas mérnök-tanár. Több cikluson keresztül különböző iskolavezetői feladatokat is ellátott. Tanított a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen is. 2011-ben, amikor nyugdíjba ment, jelentkezett a Baptista Teológiai Akadémia GyMT szakára, aminek jelenleg végzős hallgatója.

Az aszódi gyülekezet vezetője és presbitere. A gyülekezetben imaórávezetői, igehirdetői feladatokat is végez. Három hívő, felnőtt gyermeke van, és egy unokája. Felesége is a gyülekezet aktív szolgálattevője. Mint nyugdíjas bölcsővezető a kisgyermek gondozója a vasárnapi istentiszteletek alatt.

Etikai bevezetés

A Biblia az élet keletkezésével, a teremtés őstörténetével Mózes első könyvének első részében foglalkozik. A Biblia nem egy tudományos alkotás, teológiai magyarázatot ad a teremtésre. Az emberiséget mindig is érdekelték a születés körülményei, mikor született, hogyan született, az ember mi végett van e földön, honnan jöttünk, hová megyünk. Ezért a Biblia hangsúlyozott figyelemmel rögzíti, amit például Ézsaiás így fogalmaz meg: „Így szól az Úr, a te teremtőd...” (Ézs 43,1), de Ézsaiás még számtalan helyen szól Istenről, mint Teremtőről (Ézs 37, 16; 40, 26; 41,20; 42,5). Jeremiás amikor tanácsért könyörög Istenhez, felsóhajt: „Ó, Uram, Uram, te alkottad az eget és a földet nagy hatalommal...” (Jer 32,17). A zsoltáriró számolhatatlan helyen említi Istent mint a világ teremtőjét. Pál a Zsid 11,3-ban arról beszél, hogy „Hit által értjük meg, hogy a világokat Isten szava alkotta, úgyhogy a nem láthatókból állt elő a látható”. A láthatatlan azt is jelenti: érzékelhetetlen, de hogy mit jelent az érzékelhetetlen, annál fontosabb, hogy Isten volt az alkotó.

A teremtési munkák végén látszik meg igazán, hogy mi volt Isten teremtő munkájának célja: életet akart teremteni kezdetől fogva, annak az előfeltételeit is megteremtette. Az Atya a gyermekét szerette volna látni, ezért ruházta fel a legnagyobb kiváltságokkal.¹

Az élet fenntartásának, a ne ölj parancsnak a legfontosabb megtartása az ember teremtésében gyökerezik. Isten az ember teremtését az utolsó, a hatodik napra tette, egy napon a szárazföldi állatokéval. Felmerül a kérdés, miért tette így? Sok hasonlatosságot lehet felfedezni a szárazföldi állatok testi tulajdonságai és az ember között – ezt a darwinizmusban alaposan ki is aknázták – de a legfontosabb szempont, hogy az embert Isten a saját képmására teremtette, míg az állatoknál ezt nem mondja a Biblia. Vagyis amikor az ember életéről beszélünk, egyetemben az ember istenképűségéről is beszélünk. Ez azt is jelenti, hogy Isten az embert a világegyetem legmagasabb csúcsára helyezte. Ezért az élete nem az ő élete egyben, ez az Istentől a földön való uralkodásra kapott élet is egyben.

Az is figyelemre méltó a teremtéstörténetben, hogy „megformálta az Úristen az embert” (1Móz 1,7). Mintha a teremtés munkájából a gondosság, a tökéletesség, a beleteszem minden

tudásomat gondolat sugározna ki. Isten olyan módon alakította az embert, mint a fazekasmester, aki egész napon át, fáradságot sem kímélve formálja az anyagot. Nem mindegy Istennek, hogyan sikerül az eredmény. Aztán azt is látjuk, hogy azt mondta a Szentírás, hogy a „föld porából”. Porból. Nemrég hallottam egy rádióriportban, hogy hamvasztáskor ötven perc alatt ugyanaz az eredmény keletkezik, mint a hagyományosan sírba tett embe- reknél ötven év múlva, vagyis valóban porból keltett életre bennünket Isten, és porrá is leszünk.

A hatodik parancsban megfogalmazott tiltás nem az önvédelemből fakadó gyilkosságra vonatkozik, sokkal inkább az „önbíráskodó, bosszúállásból fakadó gyilkosság”²-ra. Ezen kívül lehet ölni kéjvágyból, esetleg beteges ösztönből, népcsoport, nemzet ellen forduló kiirtási, megsemmisítési hamis ideológiából, mint ahogy *Adolf Hitler* is tette a XX. század szégyenteljes éveiben. Vagy a kommunizmusban a gazdasági érdekből, a másik vagyonának elvételéből kiindulóan. Lehet ölni háborúban, keresve az ölés kéjérzését. Napjainkban elég sok nyugati civilizációtól megcsömörlött és a háborúban új életlehetőséget felfedezni vélő fiatal csatlakozik az iszlám hadsereghez, és az ölés, a gyilkolás számára örömforrás, addigi lapos életének kizökkentése lehet.

Cseri Kálmán egyik prédikációjában³ elmondja, hogy naponta előforduló esetek alapján az emberek elégtételt akarnak venni az elszenvedett sérelmekért, hogy az ütésre ütéssel válaszol, gyakran nagyobb, mint amekkorát kap. A megütöttek viszont joga (?) van visszaütetni, de ez is nagyobbra sikerül, és ez így folytatódik. Folytatódik emberek között, folytatódik nemzetek között, így lesz a világtörténelem gyilkosságok és tömeggyilkosságok sorozata.

Az emberek tehát normális esetben számos erkölcsileg előírt magatartást önértékként kezelnek. Így van ez a ne ölj parancs megtartásával. Mintha ez a helyes cselekvés az emberből önmagában keletkezne, mintha ez egy természetes, az emberi faj fenntartását alapvetően befolyásoló folyamat lenne. Sőt az emberek ezt a számukra talán legkönnyebben betartható parancsot valamiféle szép erénynek, emberi törvényszerűségnek az emberiség normalitási rendszerében való működés alapeszményének tartják. Még esztétikai jelzőt is ragasztanak hozzá, szépnek, kívánatosnak tartják ennek meglétét. „Az a látszat keletkezik így, hogy az adott magatartás vagy akár az erkölcs egésze minden szempontból önérték, nemcsak a cselekvő egyén tartja be adott esetben öncélnként, hanem a társadalom számára való következményei is elhanyagolhatóak, mellékesek. Ha az ilyen módon felfogott normák kellő részletességgel vannak megfogalmazva, akkor e látszat fennállása a gyakorlatban semmiféle nehézséget nem okoz, a norma betölti objektív funkcióját, noha ez utóbbival a normát öncélnak tekintők nincsenek tisztában. A probléma akkor kezdődik, amikor egy a norma-követés kötelességét öncélnak tekintő felfogás túlságosan általános normákkal kapcsolódik össze. (Mint amilyen a fenti példánkban a minden megszorítás nélküli „Ne ölj!” parancs.) Ez esetben a szóban forgó felfogást képviselő szerző nem fog in-

díttatást érezni a norma pontosabb megfogalmazására, hiszen nem fogják zavarni a túl általános formából adódó kellemetlen gyakorlati következmények, lévén, hogy ezeket elmélete alapján nem kell tekintetbe venni, mert egyedül a norma teljesítése mint öncél számít. Ha mármint az ilyen szerző pozíciójából adódóan (például egy vallás mértékadó teoretikusaként) vizsgálhat a társadalom közmeggyőződésére (például tömegek meggyőződésévé téve a teljes erőszakmentességet), akkor már korántsem elhanyagolandó tényező, hogy deontologista alapon értelmezi az erkölcsöt. Ha tehát fontos a számunkra az, amit a korábbiakban működési normalitásnak neveztünk, akkor nem fogadhatjuk el a tisztán kötelességelvű etikát.”⁴

A ne ölj parancs negatív értelmezése

Érdekes, hogy néhány erkölcsi alapelv az egész világon elterjedt, és valamennyi nagy világvallásban érvénnyel bír. Ezek a következők:

1. az ölés tilalma
2. a hazugság tilalma
3. a lopás tilalma
4. a paráznság tilalma
5. a szülők tiszteletének és a gyermekek szeretetének parancsa.

Így egyre égetőbb a kérdés, honnan erednek ezek az erkölcsi kívánalmak, és ki vagy mi állította fel azokat. Elsősorban teológusok foglalkoztak behatóan az etika kérdésével, így például *Hans Küng*: „Az ember számára az a jó, ami segít megőrizni, fejleszteni és megvalósítani ember voltát.” De honnan tudhatjuk, mit jelent igazán embernek lenni? Egy további idézet ehhez a témához *Emil Brunner Az etika alapproblémája* című művéből: „Az etika kérdésfeltevése ez: Mit tegyünk? Még ha valaki ezt el is utasítja, a cselekedeteivel szakadatlanul választ ad rá. Csak az a kérdés, vajon jól vagy rosszul felelünk-e...” Ki vagy mi mondja meg nekünk kötelező érvénnyel, mi helyes, és mi helytelen? Hogyan állapíthatjuk meg, valami erkölcsileg jó vagy rossz-e? *Karl Heim* a következőképpen fogalmazta meg az erkölcs problematikáját *A keresztény etika* című könyvében: „Mit tegyék? Emögött ott van egy másik, fontosabb kérdés, amely az előbbit megalapozza: *Miért tegyem?* Az elsőként feltett kérdéshez szükségem van egy kitűzött célra, egy parancsra, egy értékre; a másikhoz egy indítékra, amely megmondja nekem, miért kell megtennem ezt vagy azt. A cselekvéshez mindkettő szükségeltetik, indíték és parancs.” Némileg egyszerűbben fogalmazva azt jelenti ez: parancsoló nélkül nincs parancs. Adódik tehát a további kérdés, hogy ki vagy mi parancsol. Mert valaminek mi emberek mindig az uralma alatt vagyunk. *Dosztojevszkij* egy helyen ezt írja: „Ahol már nem félik Istent, ott minden megengedett.” Bizonyára *Friedrich Nietzsche* (1844–1900), „minden érték átértékelője” volt az, aki filozófiáját és etikáját a legkövetkezetesebben alapozta az evolúció elméletére. A műveiből vett alábbi idézetekben tetten érhető ez az „evolucionista etika”: „Fajotokból egyre többeknek, egyre jobbknak kell elpusztulniuk, hogy egyre rosszabb és keményebb legyen sorotok! Csak így növekszik az ember a magasba!” Ezt a gondolkodást később felelevenítette egy ismert férfi, aki Nietzschéhez hasonlóan az evolúciót tette meg eszméi alapjául: „A természet azt tanítja nekünk..., hogy a kiválasztódás elve uralkodik benne, hogy az erősebb lesz a győztes, a gyengébb pedig alulmarad. Arra tanít, hogy az, ami az ember számára gyakran kegyetlenségnek tűnik, mivel ő maga érintett, vagy mert neveltetése miatt elfordult a termé-

zet törvényeitől, alapvetően mégis szükséges, hogy elősegítse az élőlények továbbfejlődését. A természet mindenekelőtt nem ismeri a humanitás fogalmát, amely szerint a gyenge minden körülmények között segítő és megtartandó, még az erősebb létezésének kárára is. A háború tehát az egész élet megmáshatatlant törvénye. Egy népnek, amely nem képes érvényesülni, mennie kell, és egy másiknak kell a helyére lépnie.” A férfi, akitől ez az idézet származik, nem más, mint Adolf Hitler. Ki mondja meg, mi a jó és mi a rossz?

Mai társadalmunk erkölce (örvendetes módon) még mindig a bibliai-keresztény etikában és (még) nem egy nemlétező evolúciós etikában gyökerezik. Félő azonban, hogy a keresztény hagyományaink által közvetített etikát egyre inkább viszonylagossá teszik és aláássák. Ez az *abortusszal, az eutanáziával vagy a géntechnikával* kapcsolatos kérdésekben nyomtatékosan kifejezésre jut. Amennyiben tényleg magasan fejlett állatok lennénk, valójában nem is lenne okunk rá, hogy egyáltalán legyen etikánk, erkölcsünk, mert az evolúció előrehaladása és az ember jövőbeni továbbfejlődése szempontjából egyes-egyedül a leg-erősebb és a legalkalmazkodóbb túlélésének van jelentősége. Azt is láttuk, hogy kedvező módon a legtöbb filozófus és etikus nem meri etikáját az evolúciós elméletből levezetni. Akár tudomást veszünk erről, akár nem, erkölcsünk (vagy legalábbis ami abból nyomokban megmaradt) még mindig a Bibliára támaszkodik. Az abortusz vagy az eutanázia körüli viták pedig lényegében arról szólnak, mikor kezdődik egy emberi élet, és melyik „érdemes” az életre.

Micsoda az ember? Az evolúció szemszögéből az ember nem más, mint magasabban fejlett állat, amely még sok tekintetben alá van vetve állati őstőneinek és készletéseinek. A Biblia szemszögéből ellenben az ember Isten teremtménye, aki Isten „képmására” lett megteremtve, és éppen ezért felelősséggel tartozik Istennek. Az ember a Biblia meghatározása szerint szellem/lélek, a test ugyanis a földi élet alkotóeleme, amely a halál beálltával elmúlik. Azt a mai napig nem sikerült meghatározni, hol is helyezkedik el testünkben a szellemünk vagy a tudatunk. Ez annyit jelent, ahogyan azt *John C. Eccles* agykutató megállapította, hogy szellemünk, és így maga az ember is spirituális, azaz nem anyagi természetű. Abból kell tehát kiindulnunk, hogy az ember fogantatásától, nem pedig csak a terhesség 13. hetétől, még kevésbé csupán születésétől fogva ember. A Bibliában az áll: „Ne ölj!”, ez a parancs pedig hasonló formában valamennyi nagy világvallásban megtalálható. Az abortusz a fentiek értelmében egy emberi élet kioltását jelenti, s azok a nők, akik elhajtják magzatukat, egy gyermeket ölnek meg. Ez olyan tény, amelynek súlya nem vitatható, s ezért ők számadással tartoznak Teremtőjüknek. Etikái-erkölcsi alapon, továbbá figyelembe véve a tudomány ezzel kapcsolatos felismeréseit, mindenfajta kétséget kizáróan és mindenféle mellébeszélés nélkül meg kell állapítanunk, hogy erre a kérdésre jelenleg nem adható más válasz. Ugyanez áll az aktív eutanáziára, amely ugyancsak emberölés, és az is marad.⁵

Az emberi élet akkor igényel fokozottabb tiszteletet, támogatást, ha kiszolgáltatott helyzetben van. Ezért az élet határpontján élő ember megítélése, segítése, negatív értelemben a könnyű halálhoz való jutása súlyos etikai kérdéseket vet fel. A ne ölj parancsa, de Jézus Krisztus szeretetről szóló parancsa is megtiltja az emberi élet kioltását. A szenvedés, az elkeseredés, a betegség

vagy baleset által létrejövő drámai helyzet a szenvedő felet is eljuttathatja arra a gondolatra, hogy önmaga létét valahogyan szüntesse meg. (Egy újsághír szerint Amerikában egyre magasabb számban fordul elő, hogy gyógyíthatatlan betegségben szenvedők rendőrökre löfegyvert fognak – akár töltetlenül is –, így, a rendőrök tervük szerint megölik őket, ami végül is egy másik által okozott öngyilkossághoz vezetett. Ez újabb etikai kérdést vet fel, vagyis a rendőr hogyan számol el lelkiismeretével, mivel az ölés nem tartozik szokásos és szeretett tevékenységéhez).

Etikailag megfelelhet az emberi méltóságnak, ha a haldokló ember szenvedéseinek csökkentésére morfiomot használnak. A megfelelő fájdalomcsillapító kezelés segít a halál humanizálásának és elfogadásának megoldásában. Előfordulhat az is, hogy a beteg kérésére orvosi eszközök segítségével gyorsítják a betegség lefolyását. Ha ez nem törvénybe ütköző, és arányos a beavatkozással, akkor ez etikailag nem kifogásolható.

A halál közvetlen, szándékos előidézése etikailag – és a magyar törvények szerint – elítélendő. Ez sérti az emberi méltóságot, az Istentől való teremtettséget, ez a „humánus megoldás” nem alkalmazható. A kómában levő beteg is életet birtokló beteg, rá is vonatkoznak az előbbi megállapítások, az életének fenntartása, etetése, itatása, kommunikációs lehetőségek kihasználása szükséges.

Összefoglalva: az eutanázia szándékos, elfogadhatatlan emberölés, még akkor is, ha a gyógyíthatatlan beteg úgy érzi fájdalmától így szabadítható meg, életkilátásai pedig minimálisak. A passzív – mulasztással – megvalósuló eutanázia esetén a vele kapcsolatban levők nem fejtenek ki olyan tevékenységet.

A ne ölj parancs pozitív értelmezése

A ne ölj parancs pozitív értelmezése azt jelenti, hogy a norma teljesítése okozhat valamiféle örömet, sikerélményt, kielégülést. Ez amúgy is kiküszöbölhetetlen, s megléte a kívánt következmény szempontjából célszerű is, hiszen épp ez motiválhat a szabály követésére. Épp azt szokták erényes, s így erkölcsileg értékes embernek tartani, aki örömmel és könnyen hozza meg a helyes döntést. Röviden: arról van szó, hogy a norma akkor funkcionál igazán jól, ha az emberek *öncélnak* tekintik a teljesítését, ha maga a megtétel belső értékkel bír a számukra, s akkor *is* indítást éreznek a helyes magatartásra, ha ez a norma, vagyis a ne ölj parancsa mint önérték követése felett érzett kielégüléssel *kívül* semmiféle *más* örömet nem okoz nekik. (Ha más örömet is okoz, csak annál jobb, hiszen erősíti a motivációt.) Nem a motívum kanti értelemben vett „tisztasága” a lényeges, hanem a helyes döntés tényleges meghozatala, s így közvetve a működési normalitás fenntartása mint következmény. Nem az a lényeg, hogy az emberek *minden* hétköznapi döntésükben heroikus mértékben gyakorolják az önmegtagadást, csak az, hogy *bizonyos esetekben, más motiváció híján*, a helyes cselekvés, mint öncél végrehajtásának vágya *is* elegendő indítást jelenthessen. Valójában nagyobb biztonságban érzik magukat az emberek, kiszámíthatóbbnak látható a többi ember viselkedése akkor, ha tudom, hogy örömmel, készségesen hajlanak a normáknak megfelelő viselkedésre, mint akkor, ha csupa olyan ember vesz körül, akiknek minden egyes alkalommal hatalmas lelki vívódásba kerül, mire más irányú motivációikat legyőzve, fogcsikorgatva és belső szenvedések közepette rászánják magukat, hogy teljesítsék kötelességüket.

A múlt század közepén élt egy fiatal olasz orvosnő.⁶ Gyermeket várt, de közben kiderült, hogy méhében súlyos daganat van.

Tudta, ha idejében megműtik, akkor meggyógyul, de gyermeke elpusztul. Tudta, ha kilenc hónapig hordozza a kisbabát, anynyira elhatalmasodik rajta a kór, hogy őt magát már nem tudják megmenteni. Férjével sokat gondolkodtak és imádkoztak, melyik utat válasszák. Az utóbbit választotta. Megszülte gyermekét, majd meghalt. Ismerősei közül sokan kritizálták, kevesebben helyeselték döntésüket. Mégis az anyai szeretet gyönyörű példáját lehet a történetben látni. Nem lehet mégis kényszeríteni minden édesanyát, hogy így döntsön. Ők maguk sem követtek el bűnt, ha azt mondják, van élő három gyermekünk, azt szeretnénk felnevelni. Példája tiszteletet és megbecsülést érdemel.

*...Ki Istent sejt a kisgyermek
lelkében, annak (bár teher)
öröm hordozni anyaméhben,
vallán át, gondok árvizén,
s legendahős már életében.⁷*

Jegyzetek

1. A Szentírás magyarázata, 1974. 141. o.
2. I.m. Exodus, 203. o.
3. Cseri Kálmán: A tízparancsolat. Budapest. Harmat, 2002. 108. o.
4. Turgonyi Zoltán: Etika IV., Az erkölcsi alapelvek
5. Ethos folyóirat 2002/4 Gian Luca Carigiet és Marcel Wildi lefordított cikke 41-43. o.
6. Iránytű a végtelenhez. Budapest. Helikon, 2011. 87. o.
7. Mécs László: Szent Kristóf legendája.

A Szolgatárs a Twitteren:
twitter.com/szolgatars